

PODPIS ZAUFANY
MARIA ANNA
GÓRSKA-ZABIELSKA
13.09.2022 13:05:20 (GMT+2)
Dokument podpisany elektronicznie
podpisem zaufanym

UNIwersYTET JANA KOCHANOWSKIEGO w KIELCACH
INSTYTUT GEOGRAFII I NAUK O ŚRODOWISKU
ul. Uniwersytecka 7 • 25-406 Kielce • tel. 41 349 63 72
e-mail: igeo@ujk.edu.pl • www.ujk.edu.pl
dr hab. prof. UJK Maria Górską-Zabielska

Kielce, 12.09.2022

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Lubarskiej pt.:
„OCENA DOSTĘPNOŚCI PRZESTRZENI TURYSTYCZNEJ
DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI”

wykonanej pod kierunkiem

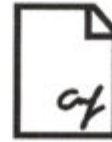
prof. UAM dr hab. Aliny Zajadacz oraz prof. UAM dr hab. Adama Szymaniaka

Podstawa prawna: art. 186 i 187 Ustawy z dn. 20.07.2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce
(Dz. U. z 2018 r., poz. 1668 z późn. zm.).

Recenzja została sporządzona na mocy uchwały nr 56-2021/2022 Rady naukowej dyscypliny *nauki o Ziemi i Środowisku* Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, w związku z powołaniem mnie w dn. 28.06.2022 r. na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr Anny Lubarskiej. Powołanie podpisał dr hab. inż. Jędrzej Wierzbicki, prof. UAM, z upoważnienia Przewodniczącego Rady naukowej dyscypliny *nauki o Ziemi i Środowisku* UAM prof. dr hab. G. Rachlewicza.

OGÓLNA WARTOŚĆ MERYTORYCZNA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

„Wzrastająca mobilność człowieka jest jedną z cech charakteryzujących nowoczesność. Turystyka stanowi część tych podróży, pełni wiele funkcji, daje poczucie osobistej wolności i jednocześnie przynależności społecznej. Osoby z niepełnosprawnościami (OzN) nie są wyjątkiem. W badaniu na zlecenie Ministerstwa Sportu i Turystyki niemal co czwarta osoba z niepełnosprawnościami w wieku powyżej 15 lat zadeklarowała udział w przynajmniej jednym wyjeździe turystycznym w ciągu 12 poprzedzających miesięcy (Departament Turystyki, 2019).

Jednak, biorąc pod uwagę, że w 2018 r. w choć jednym wyjeździe turystycznym wzięto udział ponad 60% mieszkańców Polski (GUS, 2019), OzN decydowały się na wyjazdy turystyczne ponad dwukrotnie rzadziej w porównaniu do ogółu populacji.” Zastanawiają powody, dla których OzN odkładają podjęcie decyzji o podróży, albo wyrażają niezadowolenie z jej przebiegu. Aby OzN skorzystała z oferty turystycznej, muszą być spełnione liczne warunki, które zapewnia turystyka dostępna i/lub inkluzywna.

Opiniowana praca doktorska Pani mgr Anny Lubarskiej wpisuje się w tematykę badań poświęconych turystyce dostępnej. Jest to „forma turystyki, która wymaga współpracy między interesariuszami w celu umożliwienia osobom z różnymi wymaganiami – związanymi z mobilnością, wzrokiem, słuchem i wymiarem poznawczym – samodzielnego, godnego funkcjonowania. Taka współpraca polega na dostarczeniu uniwersalnie zaprojektowanych produktów turystycznych i usług oraz zapewnieniu uniwersalnie zaprojektowanego dostępu do przestrzeni” (Darcy i Buhalis, 2011).

W literaturze trudno znaleźć opracowania kompleksowe, które przedstawiałyby praktyczne rozwiązania istniejących problemów w stosunku do wszystkich grup OzN. Nie ułatwia sytuacji fakt, że wyniki badań opisuje się specjalistycznym językiem lub przekazuje w nieprzystępnej formie. A proponowane rozwiązania są kosztowne lub niemożliwe do zastosowania. Dlatego też jednym z najważniejszych motywów, jakimi kierowała się Doktorantka, podjęcia kompleksowych badań oceny dostępności przestrzeni turystycznej, było dostarczenie narzędzia o przejrzystej strukturze, wygodnego do wykorzystania w procesie zwiększenia dostępności atrakcji turystycznych. Prezentowana praca uzupełnia braki w metodyce badań nad turystyką OzN.

Pracę rozpoczyna rozbudowany Wstęp, w którym Autorka przedstawia przedmiot i zakres przestrzenny badań, celowość ich podjęcia, stawia dwa pytania i dwie hipotezy badawcze i w końcu omawia procedurę badawczą. Celem nadrzędnym przeprowadzonych badań było rozpoznanie uwarunkowań i przeprowadzenie analizy oceniającej dostępność przestrzeni turystycznej dla osób z niepełnosprawnościami. Celowi głównemu towarzyszyły cele szczegółowe o charakterze poznawczym, metodycznym, aplikacyjnym i teoretycznym.

Realizacja celów badawczych prowadziła do osiągnięcia zakładanego efektu końcowego, tj. do skonstruowania Katalogu kryteriów oceny dostępności przestrzeni turystycznej dla osób z czterema niepełnosprawnościami (wzroku, słuchu, ruchową i intelektualną) oraz rekomendacji w zakresie tworzenia modelu dostępności przestrzeni turystycznej (wewnętrznej i zewnętrznej) dla OzN.

Po tekście wprowadzającym, pojawia się **rozdział pierwszy**, w którym Autorka

- przedstawiła niepełnosprawność z różnych perspektyw,
- zaprezentowała definicje i sposoby jej interpretacji w oparciu o przegląd literatury,
- opisała konteksty niepełnosprawności ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji społecznej OzN oraz ich aktywności – zarówno zawodowej, jak i w czasie wolnym,
- scharakteryzowała przyczyny i konsekwencje stereotypizacji i stygmatyzacji niepełnosprawności,
- przywołała również źródła, na podstawie których można szacować liczbę OzN w społeczeństwie.

Rozdział ten zawiera także omówienie sytuacji OzN w kontekście pandemii COVID-19.

W rozdziale drugim Doktorantka:

- określiła, czym jest przestrzeń turystyczna i na czym polega jej dostępność,
- przeanalizowała bariery oraz ograniczenia w dostępności przestrzeni turystycznej dla OzN, przedstawiając je w szerokim ujęciu na tle wyników badań w innych krajach,
- przeprowadziła dyskusję nad pojęciem przestrzeni zewnętrznej, uzasadniając jego zastosowanie w pracy,
- omówiła wpływ przebywania w przestrzeni zewnętrznej na zdrowie oraz samopoczucie, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb OzN w kontekście turystyki,
- zaproponowała również podział kryteriów oceny dostępności przestrzeni turystycznej na trzy kategorie (dostępności informacyjnej, fizycznej oraz umiejętności personelu obsługującego odwiedzających), szczegółowo je opisując i uzasadniając.

Rozdział trzeci przedstawia koncepcję turystyki dostępnej dla osób z niepełnosprawnościami oraz inicjatywy podejmowane na różną skalę (globalną, europejską, polską) w celu jej promowania. Dokonano przeglądu aktów prawnych, regulacji dotyczących dostępności turystyki dla OzN oraz projektów prowadzonych przez instytucje rządowe i organizacje pozarządowe.

Rozdział czwarty stanowi zestawienie metod i technik zastosowanych w badaniach własnych. Autorka:

- omówiła w nim sposób organizacji oraz przebieg badań, ze szczególnym uwzględnieniem zastosowanych narzędzi,
- scharakteryzowała badane obiekty, stanowiące przykłady przestrzeni turystycznej różnego typu,
- szczególny nacisk położyła na dokładny opis przygotowania i przebiegu badań dla potencjalnych czytelników lektury.

Rozdział piąty prezentuje wyniki badań własnych. Doktorantka:

- opisała w nim zarówno wyniki testowania kryteriów oceny dostępności przestrzeni turystycznej, jak i interpretacje wywiadów, nakreślających perspektywę osób z niepełnosprawnościami oraz gestorów atrakcji turystycznych,
- zaprezentowała wnioski z zastosowania przygotowanych wcześniej narzędzi badawczych oraz zarysowała warunki dla kryteriów oceny przestrzeni turystycznej, aby spełniały swoją rolę.

W **rozdziale szóstym** mgr A. Lubarska:

- omówiła katalog kryteriów oceny przestrzeni turystycznej pod kątem jej dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- szczególną uwagę skoncentrowała na kryteriach, które mogą być odmiennie interpretowane pod kątem przydatności dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności.

Ostatni **rozdział – siódmy** – zawiera rekomendacje w zakresie tworzenia modelu dostępności przestrzeni turystycznej dla OzN. Autorka położyła nacisk na czynniki sprzyjające dostępności oraz na koordynację współpracy pomiędzy interesariuszami.

Osiągnięte przez doktorantkę wyniki badań pozwalają przedstawić najważniejsze osiągnięcia i wnioski o charakterze poznawczym i metodycznym:

1. Zapewnienie dostępności przestrzeni turystycznej to zagadnienie wymagające kompleksowego, wieloaspektowego podejścia, uwzględniającego zarówno potrzeby OzN, jak i ich otoczenia, branży turystycznej oraz całego społeczeństwa. Niestety, polityka dotycząca osób z niepełnosprawnościami jest realizowana na różnych szczeblach, i w sposób nieskoordynowany, zarówno czasowo, merytorycznie.
2. Przestrzeni turystycznej nie da się dostosować pod kątem każdego indywidualnego przypadku i trzeba zostawić pewien poziom ogólności i uniwersalności.
3. Obiekty turystyczne w Polsce podwyższają poziom swojej dostępności niezależnie lub obok oficjalnej polityki państwa. Niestety, robią to na własną rękę, bez konsultacji z beneficjentem lub poza standardami, co skutkuje, że rozwiązania są krótkotrwałe, błędne i mijają się z oczekiwaniem OzN.
4. Oczekiwany przez gestorów Katalog kryteriów oceny dostępności przestrzeni turystycznej dla osób z niepełnosprawnościami został zaproponowany przez Autorkę i oddany środowisku do przeprowadzenia autoewaluacji oraz zaplanowania dalszych działań związanych z poprawą dostępności.
5. Autorka weryfikuje pierwszą z hipotez, pisząc, że „Kryteria oceny dostępności dla OzN są

wspólne dla całej przestrzeni turystycznej, a ich zastosowanie zależy od cech tej przestrzeni oraz rodzaju niepełnosprawności, co także decyduje o tym, czy dane kryterium jest istotne”.

6. W świetle kwerendy bibliotecznej oraz badań własnych, Doktorantka weryfikuje pozytywnie drugą z hipotez: „dostosowania przeznaczone dla osób o danym rodzaju niepełnosprawności mogą zmniejszać dostępność przestrzeni dla innych OzN”.

7. Postęp technologiczny jest szczególnie ważnym czynnikiem, który będzie sprzyjał zwiększeniu dostępności przestrzeni turystycznej dla OzN.

8. Autorka dostrzega potencjał zaprezentowanego przez siebie Katalogu kryteriów oceny dostępności przestrzeni turystycznej dla OzN. Proponuje wzbogacić go o kryteria, które nie zostały w nim ujęte (dotyczące bazy noclegowej, usług transportowych oraz gastronomii). Będzie wtedy służył obiektom turystycznym różnego typu, nie tylko atrakcjom turystycznym.

UWAGI, WĄTPLIWOŚCI I BŁĘDY

Podczas lektury rozprawy doktorskiej mgr A. Lubarskiej, znalazłam następujące błędy, nieścisłości, wątpliwości, które utrudniają percepcję myśli Doktorantki. Poniżej, w postaci tabeli, zapisałam błędy fleksyjne, a w niektórych przypadkach i słowotwórcze (głównie dotyczące deklinacji rzeczowników), składniowo-logiczne (zdania wtrącone), frazeologiczne, ortograficzne, interpunkcyjne i zapisu źródeł bibliograficznych, które obniżają kompleksową ocenę rozprawy.

Lokalizacja	Zapis błędny	Sugerowany zapis poprawny, niekiedy z wyjaśnieniem
Str. 36, 2.wers od dołu	(art. 15 zzzzzr),	
Str. 47, 6.wers od dołu	brak informacji o turystycznej	brak informacji turystycznej
Str. 28, 4-5 wers od dołu, Str. 48, 4.wers od góry, Str. 69, 2.akapit, Str. 78, 2.akapit od góry	Błędy składniowo-logiczne, wynikające z nieuwzględniania w interpunkcji zdania wtrąconego	
str. 49, 3.akapit od góry	W słynnym kurorcie Karlowe Wary według miejskich statystyk ponad połowa z lokali gastronomicznych jest dostępna dla osób z niepełnosprawnością ruchową, podczas gdy w rzeczywistości dotyczy to mniej niż jednej czwartej	Brak źródła
str. 52, 2. akapit	Z ciekawszych inicjatyw związanych z barierami warto wspomnieć o niedawnym pomysł hiszpańskich badaczy (Ariadna Gassiot, Lluís Prats, Lluís Coromina), którzy stworzyli narzędzie oceniające bariery, jakie osoby z niepełnosprawnością mogą napotkać w danym miejscu, a w którym nie wyróżnia się typu niepełnosprawności, tylko traktuje dostępność w sposób uniwersalny	
str. 53, 3. akapit	Sikorska proponuje następującą definicję publicznej przestrzeni otwartej: „przestrzeń ogólnodostępna, niewydzielona płotami, murami, do której dostęp mają wszyscy, bez względu na narodowość, status materialny,	

	kolor skóry, wyznaczenie itp.	
str. 64, ostatni akapit	W 2016 roku UNWTO we współpracy z ENAT (European Network for Accessible Tourism) i hiszpańską fundacją ONCE opublikowała	W 2016 roku UNWTO we współpracy z ENAT (<i>European Network for Accessible Tourism</i>) i hiszpańską fundacją ONCE opublikowała Brak konsekwencji w stosowaniu przyjętych zasad pisowni kursywą
str. 76, 2.akapit od dołu	Według Denzina, jeśli uwzględnić kryterium uzyskiwania od respondentów ich własnych znaczeń i definicji, bardziej odpowiednie są wywiady mniej ustrukturyzowane. Jeśli jednak chce się uzyskać ten sam zestaw informacji od wszystkich osób, wówczas konieczne jest zastosowanie standaryzowanego formularza (Denzin, 2009, s. 127).	Według Denzina (2009, s. 127), jeśli uwzględnić kryterium uzyskiwania od respondentów ich własnych znaczeń i definicji, bardziej odpowiednie są wywiady mniej ustrukturyzowane. Jeśli jednak chce się uzyskać ten sam zestaw informacji od wszystkich osób, wówczas konieczne jest zastosowanie standaryzowanego formularza.
str. 71, 2.akapit	Pomimo licznych działań ENAT mających na celu podniesienie świadomości co do dostępnej dostęp do wiedzy nadal był ograniczony, przygotowano więc tzw. „Masowy Otwarty Kurs Online” (ang. skrót MOOC – Massive Open Online Course), trwający od stycznia do marca 2015 r., na powstałej specjalnie do tego celu platformie App Tour You	6 wątków w jednym długim zdaniu, dodatkowo z błędem stylistycznym, co w efekcie dało niezrozumienie treści zdania
str. 75, 3.akapit	Makowska (2013, s. 83) dzieli źródła danych do desk research na wewnętrzne i zewnętrzne.	Czym są dane wewnętrzne i zewnętrzne wg Makowskiej (2013)?
77 str., 2.akapit od dołu	Wywiadem kwestionariuszowym, który jest „przeprowadzany za pomocą ustalonej z góry listy pytań, w zasadzie jednakowych dla wszystkich, zazwyczaj licznych respondentów” (Lutyński, 1972, s. 13), posłużono się w dwóch przypadkach: podczas autoewaluacji atrakcji turystycznych na wybranym szlaku tematycznym oraz do zebrania opinii osób z niepełnosprawnością wzroku na temat atrakcji turystycznej, na terenie której przebywały, oraz o samodzielności w różnych warunkach.	6 wątków w jednym długim zdaniu prowadzi do tego, że myśl zawarta w części końcowej zdania jest już mało, albo wcale, niezrozumiała
str. 77, 1.akapit od góry	W ostatnich latach metodę tę stosowano wielokrotnie, m.in. w badaniach doświadczeń turystów z niepełnosprawnościami przeprowadzonych przez zespół Rubio-Escuderos, García-Andreu, Michopoulou i Buhalisa (2021), oraz badaniu postrzegania przez OzN braku dostępności Mao i Chena (2021).	W ostatnich latach metodę tę stosowano wielokrotnie, m.in. w badaniach doświadczeń turystów z niepełnosprawnościami przeprowadzonych przez zespół Rubio-Escuderos i in. (2021), oraz badaniu postrzegania przez OzN braku dostępności Mao i Chena (2021).
str. 77, 1.akapit od góry	Poria z zespołem (2011, 2010)	Poria i in. (2010, 2011)
str. 77, 2.akapit od góry	Wywiady takie przeprowadzono również z członkami samorządu lokalnego, aby poznać ich perspektywę w kwestii dostępności turystyki (de Mello i in., 2013; Naniopoulos i in., 2016; Zapata Campos i in., 2018).	Wywiady takie przeprowadzono również z członkami samorządu lokalnego, aby poznać ich perspektywę postrzegania kwestii dostępności turystyki (de Mello i in., 2013; Naniopoulos i in., 2016; Zapata Campos i in., 2018).
str. 78., 2.akapit od góry	W ten sposób uzyskano odpowiedzi dotyczące wszystkich zawartych w badaniu obiektów Szlaku Piastowskiego (31).	Co oznacza w nawiasie liczba 31 ?
str. 78, 3.akapit od góry	W przypadku pracowników i gestorów obiektów osobę do wywiadu wyznaczał sam obiekt lub wybierano ją spośród osób pracujących w danym miejscu.	Skrót myślowy, bo jak obiekt może wskazać osobę do przeprowadzenia wywiadu
str. 78, 3.akapit od dołu	Wskazane przez te instytucje osoby stanowiły próbę badawczą.	Prof. S. Kozarski mawiał swego czasu, że próba to może być baletu lub orkiestry. W

		badaniach mówimy o próbie badawczej.
str. 78, 1.akapit od dołu	Podsumowanie etapów doboru próby do badań zebrano w Tab. .	Brak nru tabeli
str. 78, 1.akapit od dołu	Najmniej liczną grupę stanowili pracownicy lub gestorzy parków narodowych – cztery osoby, jako że odwiedzone cztery obiekty. Najlicniejsza grupa to osoby z niepełnosprawnością wzroku, udzielające wywiadów w ogrodach sensorycznych – 32 osoby	dziwna składnia oraz brak kropki wieńczącej zdanie
str. 82, tytuły	4.2. Etapy badań 4.2.1. Wypracowanie kryteriów oceny dostępności obiektów kulturowych dla osób z niepełnosprawnościami na przykładzie Szlaku Piastowskiego w Wielkopolsce	brak krótkiego 1-2 zdaniowego łącznika/ wprowadzenia, co będzie przedmiotem kolejnego etapu pracy
str. 83, 1.akapit od góry	Audyt przeprowadzono na podstawie autorskiego katalogu kryteriów ²⁴ , który zawierał także formularz autoewaluacji dla gestorów obiektów turystycznych	Dlaczego Autorka używa dwóch różnych sposobów przywoływania literatury: przypisy dolne i spis prac na końcu pracy dr.?
str. 82, 2.akapit od góry	W badaniu uwzględniono 31 z 33 obiektów należących do Szlaku Piastowskiego w woj. wielkopolskim (Ryc. 1) ²⁵	Brak spójności: na str. 82 Autorka pisze: „Szlak Piastowski, znajdujący się na terenie województw wielkopolskiego i kujawskopomorskiego”, a na str. 83: „W badaniu uwzględniono 31 z 33 obiektów należących do Szlaku Piastowskiego w woj. wielkopolskim”. W badaniu uwzględniono 31 z 33 obiektów należących do tej części Szlaku Piastowskiego, która znajduje się w obrębie woj. Wielkopolskiego. Poza tym, na Ryc. 1 brak wydzielonego woj. wlkp., na które powołuje się Autorka
str. 15	Ryc. 1 Lokalizacja obiektów i obszarów badań (atrakcji kulturowych, parków narodowych, ogrodów sensorycznych)	Ryciny 1-6 mają błędną numerację
str. 44	Ryc. 1 Zasady projektowania uniwersalnego dla turystyki dostępnej	
str. 147		Spis rycin na końcu pracy zawiera błędne przyporządkowanie nr do konkretnych rycin, począwszy od Ryc. 4 do Ryc. 9 włącznie W tekście pracy brak Ryc. 7-9, natomiast ich tytuły są umieszczone na końcu pracy w Spisie rycin
str. 87, 2. akapit od góry	Kryteria dotyczące przestrzeni wewnętrznej zostały dobrze opracowane we wcześniejszych badaniach, stąd podjęto decyzję o koncentracji na przestrzeni zewnętrznej.	Koncentracji czego? Badań
str. 91, 2.akapit od góry	Jeden z obiektów wstępnie wybranych do badania (nr 4 na) ma cechy ścieżki sensorycznej.	Brak części zdania
str. 91-92	Jako podstawę inwentaryzacji zastosowano zestawienie przygotowane przez M. Szczepańską, M. Jakubowskiego i H. Ogonowską-Chrobrowską (2010), w którym oceniano infrastrukturę sprzyjającą poruszaniu się osób niewidomych i słabowidzących w wybranych ogrodach sensualnych oraz techniki przekazu sprzyjające edukacji osób niewidomych i słabo widzących w wybranych ogrodach sensualnych. W celu oceny elementów w ogrodzie sensorycznym, ułatwiających orientację w przestrzeni, zastosowano kryteria podane przez M. Wysockiego (2010).	Obok nazwiska uwzględniono inicjał w przywołaniu obu źródeł; poza tym ponownie przytoczono wszystkie nazwiska wieloautor-skiego źródła, choć przyjęte jest w takich przypadkach podanie pierwszego nazwiska i dopisku „i in.”
str. 92, 2.akapit od góry	Do badania wybrano 15 ogrodów sensorycznych i 1 ścieżkę sensoryczną, położone w różnych częściach Polski (Ryc. 6).	Przywołana ryc. 6 ma w podpisie nr 4
str. 92, 4.akapit od góry	Część pierwsza – inwentaryzacja – formularz inwentaryzacji stanowi załącznik 4.	Styl fatalny prowadzi do niezrozumienia treści zdania
str. 94, 1.akapit od góry	Część druga – wywiad kwestionariuszowy – kwestionariusz wywiadu stanowi załącznik 5.	j.w.
str. 95, 1.akapit	Niniejszy rozdział zawiera wyniki badań własnych,	Na ile są to badania własne, skoro na str. 83 podano, że Zajadacz A., Potocka I., Piotrowski K., Lubarska A., Minkwitz A., Stroik E. Kryteria oceny dostępności Szlaku Piastowskiego.

	które przeprowadzono zgodnie z metodyką przedstawioną w poprzednim rozdziale	Opracowanie na zlecenie Departamentu Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego w Poznaniu, umowa nr 25/DS/W/2018, Poznań. ²⁵ Dostępność Szlaku Piastowskiego była badana na zlecenie Departamentu Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w okresie lipiec–listopad 2019 r. przez zespół projektowy w składzie: prof. UAM dr hab. Alina Zajadacz, mgr Anna Lubarska, mgr Aleksandra Minkwitz, mgr Łukasz Szał (nazwa projektu: „Analiza dostępności obiektów Szlaku Piastowskiego”, umowa 19/DS/W/2019
str. 97, 3.akapit od dołu	W pytaniach otwartych zawarto za to szkolenia, które przechodzi personel obiektu.	W pytaniach otwartych podjęto wątek szkolenia, które przechodzi personel obiektu. W pytaniu nie można zawrzeć szkoleń, a jedynie zawrzeć wątek szkoleń. Styl gramatyczny fatalny
str. 97, 2.akapit od dołu	Większość obiektów deklaruje, że osoby z każdym rodzajem niepełnosprawności mogą się po nich swobodnie poruszać.	Obiekty nie mogą deklarować, a jedynie gestorzy, kadra zarządzająca obiektem może zadeklarować Personifikacja, animizacja = środki poetyckie
str. 97, 1.akapit od dołu	72% obiektów deklaruje	j.w. ponadto jeśli liczebnik rozpoczyna zdanie, powinien być pisany słownie
str. 97 i 98	Brak odpowiedniego dostępu do ekspozycji czy niemożność samodzielnego zwiedzania obiektu są dokuczliwe, jednak nie decydujące o zdrowiu i życiu odwiedzających.	ORT nie decydujące przymiotnik w jez. polskim pisze się łącznie
str. 104, przedostatnie zdanie na stronie	Wszystkie odwiedzone parki są przygotowane na wizyty turystów z niepełnosprawnościami oraz mają przeznaczonych dla nich ofertę, także edukacyjną, lecz nie zawsze są to zorganizowane, specjalne zajęcia	Wszystkie odwiedzone parki są przygotowane na wizyty turystów z niepełnosprawnościami oraz mają przeznaczone dla nich ofertę, także edukacyjną, lecz nie zawsze są to zorganizowane, specjalne zajęcia Błędna deklinacja
str. 106, 1.akapit od góry	Jako że poproszono o to osoby z niepełnosprawnością	Nieszczęśliwy styl; w jaki sposób Autorka otrzymała wypowiedzi ekspertów OzN? Brak takiej informacji
str. 107, 1.akapit	Sprzyjający rodzaj nawierzchni obecny był w trzech na cztery odwiedzonych miejsc	Sprzyjający rodzaj nawierzchni obecny był w trzech na cztery odwiedzonych miejsca Błędna deklinacja
str. 109, 2.akapit od góry	Wydaje się, że nieuwzględnienie w tej części badań cechy, jaką mogłoby być „Oferta zwiedzania przygotowana zgodnie z potrzebami osób z niepełnosprawnością wzroku” albo „Oprowadzanie przez personel”, zniekształca rzeczywisty obraz dostępności treści edukacyjnych w ogrodach sensorycznych.	Czy „oferta zwiedzania”, wzgl. „Oprowadzanie przez personel” jest cechą badania, czy raczej jego elementem, częścią składową procedury badawczej.
str. 110, 1.akapit od góry	W tym podrozdziale przytaczana jest jedynie część wypowiedzi ilustrująca dany problem, wnioski zaś zapisywane są na podstawie pełnych rozmów	Na jakiej podstawie wybrano części wypowiedzi i je przytoczono w pracy? Czy nie jest manipulacja faktami i celowe wpłynięcie na odbiorcę/czytelnika? W jakim celu?
str. 127, 3.akapit od góry	Jako że rozwiązania wykorzystujące nowoczesne technologie są coraz bardziej popularne wśród OzN w codziennym życiu, dla wielu osób mogą być preferowane wobec „tradycyjnych” udogodnień.	Z uwagi na fakt, że rozwiązania wykorzystujące nowoczesne technologie są coraz bardziej popularne wśród OzN w codziennym życiu, coraz częściej są one, w stosunku do „tradycyjnych” udogodnień, preferowane przez licznych użytkowników. Związek frazeologiczny: BŁĄD: coś jest preferowane dla kogoś coś jest preferowane przez kogoś
str. 129, 2.akapit od góry	W skali globalnej, europejskiej, krajowej i lokalnej podejmowane są liczne i	W skali globalnej, europejskiej, krajowej i lokalnej

	skuteczne inicjatywy mające na celu zwiększenie dostępności turystyki dla OzN, jednak nie zawsze są one zsynchronizowane czasowo oraz spójnie merytorycznie.	podejmowane są liczne i skuteczne inicjatywy mające na celu zwiększenie dostępności turystyki dla OzN, jednak nie zawsze są one zsynchronizowane czasowo oraz spójne merytorycznie.
str. 131, 2.akapit od góry	Wyniki badań jednak pozwalają określić, że część kryteriów jest istotna, podczas gdy inne mogą być dobrymi praktykami, podnoszącymi co prawda poziom dostępności przestrzeni turystycznej, jednak dla wąskiej grupy osób lub w mniejszym stopniu niż kryteria kluczowe w przestrzeni o danych cechach.	Wyniki badań jednak pozwalają określić, że część kryteriów jest istotna, podczas gdy uwzględnienie innych może być dobrą praktyką, dającą w efekcie podniesienie co prawda poziomu dostępności przestrzeni turystycznej, jednak dla wąskiej grupy osób lub w mniejszym stopniu niż kryteria kluczowe w przestrzeni o danych cechach. Związki frazeologiczne błędnie stosowane: - kryteria nie są praktykami, - kryteria nie podnoszą poziomu dostępności

PODSUMOWANIE

Mocnymi stronami rozprawy doktorskiej są:

- szczegółowy, bardzo rozbudowany katalog kryteriów (ostatecznie 232 kryteria) oceny dostępności przestrzeni zewnętrznej i wewnętrznej dla OzN,
- zweryfikowanie kryteriów oceny przez zespół 12 ekspertów z Polski i zagranicy,
- przeprowadzenie konsultacji ze środowiskiem OzN w celu potwierdzenia jakości przetestowanych kryteriów oraz wyeliminowania błędów i niejasności,
- oparcie pracy badawczej na solidnej kwerendzie bibliotecznej, w połowie angielskojęzycznej,
- wnioski o charakterze poznawczym, a zwłaszcza metodycznym, uwzględniające uniwersalne podejście do projektowania dostępnej przestrzeni turystycznej,
- znaczenie aplikacyjne – zadanie częściowo zamówione przez Departament Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego,
- umiejętność pracy w zespole badawczym.

Słabymi stronami rozprawy doktorskiej są:

- warstwa ikonograficzna, miejscami nieczytelna, np. Ryc. 10,
- bardzo liczne błędy językowe.

Reasumując, stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr A. Lubarskiej pt. "Ocena dostępności przestrzeni turystycznej dla osób z niepełnosprawnościami" jest oryginalnym opracowaniem naukowym o wymiernym ładunku naukowym, naukowo-poznawczym i aplikacyjnym. Jest oparta na bardzo solidnie zebranych i opracowanych materiale

dokumentacyjnym. Autorka dostrzegła istniejący problem badawczy, postawiła ambitne cele badawcze i dobrała właściwe narzędzia, dzięki którym powstał wartościowy zbiór kryteriów, które należy uwzględnić, chcąc zwiększyć mobilność OzN. Bogata literatura świadczy o odczytaniu Doktorantki i umiejętności prowadzenia dyskusji naukowej.

Przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim przewidziane w obowiązującej ustawie (art. 186 i 187 Ustawy z dn. 20.07.2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1668 z późn. zm.)).

Dlatego też stawiam wniosek do Rady naukowej dyscypliny *nauki o Ziemi i Środowisku* Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, o dopuszczenie Pani mgr Anny Lubarskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Marek Gopha-Zaburka